

proletárház történetében. Mindkét egység szimbólumszerűen magába zárja rétege minden hibáját és erényét, ami magával hozza azt is, hogy bennük a legkülönbözőbb, a rétegekre jellemző típusok is szerepet kapnak. A két réteg között Parcen-Nagy Lőrinc áll, aki sem a nagypolgárságba, melyből származott, sem pedig a mélyrétegbe, melyhez vonzódik, nem tud beleilleszkedni és mintegy kiközösítetten él, kiszolgáltatva a két rétegnek, mely csak kihasználni tudja, de befogadni nem. Ezért azonban Parcen-Nagy Lőrinc nem a hőse ennek a regénynek. A történetek középpontjában, az író érdeklődésének előterében nem egy személy vagy esemény áll, hanem ennél sokkal több: két társadalmi osztály és mindaz a társadalmi valóság, ami e két osztályon belül egy életbe besűrítve jelentkezik.

Mindkét osztály éli a maga külön életét, mely ha látszatra nagyon különbözik is egymástól, igen mély vonatkozásokban ugyanaz. A regény világa szerint u. i. az emberek mindenütt egyformák, vágyaik, céljaik végső soron azonos ösztönökből fakadnak és küzdelmeik, melyekkel céljaikat el akarják érni, csak külsőségekben változnak és különböznek. Déry Tibor szinte tüntetően azonos eseményeket játszat le a proletárházban és a nagypolgári szalonban. Így ez a könyv tulajdonképpen nem szembeállítja, hanem egymás mellé helyezi a két osztályt.

Az író rokonszenve érezhetően a mélyréteg felé fordul, melyben tiszteli azt a heroizmust, melynek mását a tulsó oldalon hiába kereszük. De Déry állásfoglalása nem tolakodó, könyve se nem vádirat, sem nem hősköltemény; több ezeknél: a társadalmi rétegződés regénye...

Könyvében a dalmát tengerpart szépségeitől kezdve egy gyári sztrájkon át a bécsi Marx-Hof bombázásáig mindenről valami különös, felhevített pátcosszal beszél, s ezt nem valami póz vagy erőltettség kényszeríti ki, hanem az élet szintetikus átérzésének ereje. Déry minden képében és minden alakjában az egészet, a mindenséget érzi, nála egy angyalföldi ucca és egy dubrovnikai országút között a valóság olyan összefüggése fedezhető fel, mely az élet minden jelenségét szinte megmagyarázza és érthetővé teszi.

Stílusa különös, felzaklatott írásmód, néha tulságosan is gazdag, elmélyülő képekben és fárasztó hasonlatokban. Nehéz, de csillogó stílus ez, hasonlít Proustéhoz, bár még annál is nehezebb; a magyar irodalomban mindenesetre teljesen új utakon jár. A könyv szerkezete kisé elnagyolt és nehézkes, s ez még fokozottabb feladat elé állítja az olvasót. De minden fáradtságot és elmélyülést megér ez a regény, mely a nagy irodalmi alkotások élményét nyújtja.

Röviden és utalásszerűen, s emlékeztetve is az olvasót, aki e lap hasábjain több részletet olvashatott e monumentális könyvből, szűkségesnek tartottuk elmondani az előbbieket, nemcsak azért, hogy a korra utaljunk, amely utját állja az ilyen művek megjelenésének, de hogy újból illusztráljuk a tételt: valamely nemzet irodalmára nemcsak a megjelent, hanem a meg nem jelent könyvek is jellemzőek.

(Füzes György)

„FÉRFIÉNEK“ — KIVULALLASBÓL. Különös dolog és nagyon körülményes pontosan meghatározni, mégsem tekinthetjük egyszerű esetlegességeknek, hogy egyik költő nagy, s egyetlen sora százazrek érzelmi és értelmi skáláját bolygatja meg s egyben teszi képesekké őket embervoltukban való további bizakodásra, míg a másoknak a forma, mágond s a mesterség minden finességének szem előtt tartásával megirt, sőt néha talán mély gondolatokat rejtő versei hontalanul poroszkálnak a közhangulat partjain s eszme-horgaikat eredménytelenül dobálják robogó hul-

lámaiba.

Sztojka László új versgyűjteménye (*Férfiének*, Dés 1938.) már terjedelme miatt sem igényes s a versek tartalmi különbözősége mellett, ha lehet, még inkább rászolgál arra a megállapításra, amit egyik előző verseskönyvével kapcsolatban tettünk, hogy a fogalmakat nem tisztázza, általánosságokként kezeli őket s úgy iktatja be a versekbe, mintha valami költői kartotékrendszert használna. Ennek a pontosan körvonalozatlan, mennyiségre nézve azonban nagyjából állandónak vehető fogalmi arzenálnak meggyőzőerejét a költeményekben még a tónus lázadásmentes mindent-megértése és békességre való törekvése is tompítja. Kétségtelen, hogy az emberi szellem egyik legmagasabb teljesítménye a „tout comprendre“, de nem kevésbé áll, hogy ez passzivitásában sosem mehet önmaga részleges vagy akár időleges tagadásáig. És bárki legyen, művész vagy ember, egyaránt bűnös, ha a szellem felsőbbségének aránylag kényelmes fedezékéből egyszerűen napirendre tér vagy melankólikusan mereng a szellem vereségein. „Mebántottan vagy legyintő kézzel ne vonulj félre“. — írja Sz. L. — „Hadd a virágokat s a tavaszokat, másról kell dalolnod“. „Nem vagyok még elég kényelmes, romlott, komisz, hideg és gyáva, hogy két tenyerem buta-édes ivben hullassam fülcimpámra...“ Mindez azonban csak maga-bátorítás, a költő továbbra is a kávéház ablakából nézi a dolgokat s „érczőrejű éneke“ nem a megbántottak, hanem a kívülálló, a sanyargatott ember és szellem dicstelen kinlódásán őszintén sajnálkozó s ritkábban kétségbeeső költőé.

A gyermek néven nevezése minden időkben s különösen ma parancsoló követelmény a költők számára. Arról beszélni, álcázatlan és félreérthetetlen fogalmazásban, amiről szó van s úgy, ahogy a dolgok valóban vannak s nem ahogy tűnnek. A szemlélődés semlegessége csak egy szűk és a fejlődés szempontjából gyakran problematikus értékű kör sajátja s ezek közül ezek számára írni annyival is hálátlanabb, mert számuktól eltekintve ők hagyják és árulják el leghamarabb költőiket, ha kimondani, sőt bevallani nem mert gondolataikat a megértés impotenciájától megszabadult költő kiáltja el valahol.

A szándékot önmagában, — ha nem büntetendő — nem tekinthetjük mentő körülménynek sem. A szándék — kevés. Benne élni lélekkel és aggyal a kávéházon kívüli életben s a némák helyett is énekelni — valahol itt keresendő a nagy költő titka. S míg Sz. L. ide nem érkezik, minden őszintesége ellenére csak a kívülálló költője marad s felismeréseit bizonyító sorai csak a sötét szobában füttyörésző gyermeket idézik.

(Kovács Katona Jenő)

D I S P U T A

MÉG EGYSZER A PSZICHOANALIZISRÓL

Szeretem, ha egy-egy írásom ellentmondást vált ki a hozzáértő olvasóból; hiszen magam is szeretek ellentmondani. (Nem ösztönből és merő kedvtelésből, hanem mert az emberi elme élesítésére mi sem jobb eszköz, mint az ilyen gondolatokkal való fenekedés.)

Merre tart a pszichoanalízis? c. írásom (vagy „elmefuttatásom“, ahogy Neufeld Béla nevezi; jómagam „jegyzet“-nek neveztem, jegyzetnek is szántam, és csupán technikai okokból jelent meg a júniusi szám első helyén!) maga is ellenmondásból fakadt. Bergler, bécsi pszichoanalitikus cikkét olvastam, ahhoz jegyzeteket írtam, és a jegyzetek